

Äldreförsörjningsstödet
i dagspressen 2002–2007

ISSN 1653-0942
ISBN 978-91-85943-24-1
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2007

Förord

Socialförsäkringsutskottet beslutade den 7 juni 2007 om en plan för det fortsatta arbetet med uppföljning och utvärdering. I beslutet ingick bl.a. att närmare studera hur äldreförsörjningsstödet har hanterats i massmedia, såväl i artiklar som i insändare, samt vilka frågor som då tagits upp och i vilken mån uppgifterna härrört från journalister, enskilda medborgare, politiker eller myndigheter. Ett syfte med att genomföra en sådan belysning har varit att undersöka om det finns något särskilt inslag i äldreförsörjningsstödet som är svårt att pedagogiskt förklara och som skulle kunna förändras.

Socialförsäkringsutskottet har gett professor Lars Nord i uppdrag att genomföra uppföljningen. Resultatet har presenterats för utskottet i mars 2008.

Stockholm i april 2008

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Gunnar Axén
Ordförande

Karin Laan
Kanslichef

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Sammanfattning	7
1 Inledning	9
1.1 Fakta om äldreförsörjningsstödet (ÄFS)	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	11
1.3 Material och metod	12
1.4 Att analysera medieinnehåll	13
2 Den politiska journalistiken och verkligheten.....	15
3 Äldreförsörjningsstödet i svensk dagspress 2002–2007.....	17
3.1 Debatten 2006 i Dalarna, Skåne och Västra Götaland	29
4 Analys och diskussion.....	34
Källförteckning	38
<i>Bilaga 1</i>	
Dagstidningar ingående i databaserna Mediearkivet och Presstext.....	39
<i>Bilaga 2</i>	
Tabellverk	41

Sammanfattning

Äldreförsörjningsstödet infördes den 1 januari 2003. Denna rapport belyser hur den svenska dagspressen har behandlat frågan om äldreförsörjningsstödet under perioden 1 januari 2002 till och med 30 juni 2007. Studien genomförs med hjälp av en innehållsanalys av redaktionellt material i svenska dagstidningar som berör denna politiska fråga. Undersökningen har genomförts på uppdrag av riksdagens socialförsäkringsutskott. Syftet med studien är att ge en bild av hur äldreförsörjningsstödet skildrats i dagspressen. Studien innefattar följande frågeställningar.

1. Hur har äldreförsörjningsstödet skildrats i dagspressen och vilka aspekter av frågan har tagits upp i såväl redaktionella artiklar som externt opinionsmaterial?
2. Vilka källor förekommer mest frekvent i det analyserade materialet såväl direkt (citerade personer) som indirekt (omnämnda personer)?
3. Vilka likheter och skillnader finns mellan skildringen av äldreförsörjningsstödet i olika delar av landet, olika tidsperioder, olika typer av tidningar och olika typer av innehåll (som till exempel insändare, debattartiklar, ledare, nyhetsartiklar och faktaredovisningar av nya lagar)?
4. Finns något särskilt inslag i äldreförsörjningsstödet som förefaller svårt att pedagogiskt förklara med tanke på argumenten i den aktuella pressdebatten?

Av den kvantitativa och kvalitativa innehållsanalysen kan vissa slutsatser dras om äldreförsörjningsstödet och dess behandling i dagspressen under perioden 2002–2007. Det kan konstateras att den politiska uppmärksamheten är begränsad. 151 artiklar finns registrerade under hela perioden, så äldreförsörjningsstödet är inte någon fråga som generellt står högt på den politiska dagordningen. Den får sin tyngdpunkt under begränsade perioder, och då framförallt genom många inlägg på lokaltidningarnas insändarsidor. Inläggen är dock inte jämt fördelade utan till betydande del koncentrerade till regionerna Dalarna, Skåne och Västra Götaland. Från övriga delar av landet finns i allmänhet bara enstaka artiklar.

Det är heller ingen vanlig politisk debatt. Den förekommer framförallt på insändarsidorna och med vissa specifika aktörer. Vanliga medborgare, och företrädare för småpartier, dominerar på dessa sidor tillsammans med tjänstemän. Vid sidan av insändarna finns ett rätt stort antal redaktionella texter som informerar om regler kring äldreförsörjningsstödet, men dessa är framförallt koncentrerade till slutet av 2002 i samband med att stödet infördes för första gången från 1 januari 2003.

Tendenserna i artiklar varierar, men varierar inte slumpmässigt. Nyhetsmaterial och konsumentorienterade guider är föga förvånande mestadels neutralt präglade. Debattartiklarna är mer positivt än negativt hållna och insändare mer negativa än positiva, i synnerhet i Dalarna. Det gör att det kan vara befogat att

tala om tre helt olika kontexter i vilka äldreförsörjningsstödet förekommer i dagspressen: en nyhetskontext med tämligen väl balanserade omdömen och saklig inriktning och författad av journalister, en debattkontext med främst försvar av äldreförsörjningsstödet med etablerade politiker som aktörer och slutligen en insändarkontext med övervägande kritiska inlägg, dominerad av medborgare och småpartier och med visst mothugg från offentliga tjänstemän som går i svaromål.

Det relativt begränsade antalet artiklar och begränsade antalet aktörer som därmed förekommer innebär inte att debatten om äldreförsörjningsstödet är ointressant att analysera. Tvärtom uppvisar den en del särdrag som kan betecknas som typiska för hur politiken skildras i en till stor del medialiserad demokrati, där politiken oftast utspelas på mediearenan. Den ideala politiska diskussionen med omfattande mediebevakning och en bred spegel av alla upptänkliga åsikter är i det moderna samhället snarast en illusion. I stället uppstår debatter på ett mer oförutsägbart sätt, vilket också ger att effekterna av dessa debatter sällan är möjliga att helt och hållet förutsäga.

När det gäller äldreförsörjningsstödet är ett tydligt tecken att dialogen i dagspressen mellan medborgarna och de politiker som fattat beslutet aldrig kan sägas komma till stånd. Pressen innehåller redovisningar av hur stödet fungerar i nyhetsartiklar. Dessa verkar dock inte haft någon avgörande betydelse för hur de flesta insändarskribenter format sina uppfattningar i frågan. Andra kommunikationsvägar, som personliga samtal eller budskap vid sidan av de breda massmedierna, förefaller här ha spelat en roll för att förmedla uppgifter om äldreförsörjningsstödet som inte varit i sak korrekta. Vad som därutöver finns skäl att notera är den närmast totala bristen på mediematerial som försöker se till orsakerna varför en politisk debatt i så hög utsträckning kan komma att präglas av osakligheter, missuppfattningar eller förenklingar.

1 Inledning

Äldreförsörjningsstödet infördes den 1 januari 2003. Denna rapport belyser hur den svenska dagspressen har behandlat frågan om äldreförsörjningsstödet under perioden 1 januari 2002 till och med 30 juni 2007. Studien genomförs med hjälp av en innehållsanalys av redaktionellt material i svenska dagstidningar som berör denna politiska fråga. Undersökningen har genomförts på uppdrag av riksdagens socialförsäkringsutskott.

Rapportens innehåller några inledande korta avsnitt om syfte och frågeställningar, den innehållsanalytiska metoden och en översikt kring den moderna politiska journalistikens villkor. Därefter följer de två delar som i detalj redovisar resultaten av undersökningen, först en generell studie av alla artiklar och därefter en fallstudie av 2006 års pressbevakning. Framställningen avslutas med en avslutande diskussion och analys kring resultaten.

Allra först följer emellertid först en redovisning av gällande regelverk, särskilt med avseende på hur äldreförsörjningsstödet ekonomiskt förhåller sig till det allmänna pensionssystemet. Vidare redovisas bakgrunden till riksdagens beslut om att inrätta äldreförsörjningsstödet. Redovisningen, som har gjorts av socialförsäkringsutskottets kansli, är tänkt att fungera som en faktabaserad utgångspunkt för den vidare analysen av dagspressens beskrivning av frågan.

1.1 Fakta om äldreförsörjningsstödet (ÄFS)

Äldreförsörjningsstödet (ÄFS) är en behovsprövad statlig ersättning som omfattar alla över 65 år som bor i Sverige, såväl svenska som utländska medborgare.

ÄFS infördes den 1 januari 2003. Syftet var att återställa socialtjänstens försörjningsstöd till att vara ett individuellt, behovsprövat bistånd som är föranlett av tillfälliga ekonomiska problem. En kategori som under 1990-talet i ökad omfattning erhållit långvarigt försörjningsstöd enligt socialtjänstlagen var nämligen vissa äldre personer som inte hade kvalificerat sig för en pension som gav tillräcklig försörjning.

ÄFS är avsett för personer som inte får sina grundläggande försörjningsbehov tillgodosedda genom det allmänna pensionssystemet. Det kan bero på att personerna har mycket låg pension eller ingen pension alls på grund av att de vistats för få år i Sverige. Genom äldreförsörjningsstödet tillförsäkras den stödberättigade en skälig levnadsnivå och medel att täcka skäliga bostadskostnader. Stödet är skattefritt och administreras av Försäkringskassan.

Behovet av en ny ersättningsform för personer med låg pension, eller ingen pension alls, uppstod i och med att folkpensionssystemet gjordes om när Sverige skulle delta i EES-samarbetet. Tidigare utbetalades folkpension till samtliga svenska medborgare som var bosatta här i landet utan hänsyn till bosättnings- eller försäkringstid. Även utländska medborgare fick på den

tiden samma rätt till folkpension och tilläggsförmåner sedan de hade bott några år i Sverige. Från och med 1993 gäller dock för både svenska och utländska medborgare att folkpensionen, numera garantipension, utges i förhållande till bosättnings- eller försäkringstid. För full förmån krävs normalt 40 års bosättning här. Även de som har tidiga uttag av pension samt företagare som inte betalat in tillräckliga avgifter får en reducerad garantipension.

ÄFS beslutades av en enhällig riksdag hösten 2001 (prop. 2000/01:136, bet. 2001/02:SfU4, rskr. 2001/02:13). Endast när det gäller rätten att uppbära ÄFS under utlandsvistelse fanns skilda uppfattningar om huruvida tiden borde begränsas till tre månader, som nu gäller, eller sex månader som är huvudregeln för andra förmåner. Därtill underströk socialförsäkringsutskottet vid sin behandling vikten av att utformningen och utfallet av stödet följs upp och utvärderas.

ÄFS utges tidigast från och med den månad då den sökande fyller 65 år, och stödet utges endast om den sökande tar ut samtliga sådana förmåner som han eller hon har rätt till i form av inkomstgrundad ålderspension, garantipension, bostadstillägg (BTP) och särskilt bostadstillägg (SBTP).

Försäkrad för ÄFS är den som är bosatt i Sverige, såväl svensk som utländsk medborgare eller statslös. Reglerna om utbetalning av ÄFS vid utlandsvistelse är olika beroende på vilket land utlandsvistelsen avser. Om den stödberättigade vistas i ett land inom EES kan ÄFS betalas ut under hela utlandsvistelsen om vistelsen i utlandet kan antas vara längst ett år. Om den stödberättigade vistas i ett land utanför EES kan ÄFS betalas ut om utlandsvistelsen kan antas pågå längst tre månader. Om utlandsvistelsen redan vid utresan kan antas pågå längre än ett år respektive tre månader ska utbetalning av ÄFS upphöra omedelbart. Tremånadersgränsen, i stället för ett omedelbart upphörande av utbetalningen, motiverades av humanitära skäl eftersom det vore orimligt om kriterierna för att få ÄFS skulle göra det omöjligt för äldre invandrare att besöka anhöriga i hemlandet.

ÄFS kan beviljas för högst tolv månader. För att utbetalning av ÄFS ska fortsätta därefter krävs det en ny ansökan.

Den stödberättigade ska genom ÄFS dels tillförsäkras en skälig levnadsnivå, dels tillförsäkras medel att täcka en skälig bostadskostnad. Med en skälig levnadsnivå och skälig bostadskostnad avses detsamma som vid beräkning av SBTP. Det innebär att som skälig bostadskostnad anses en bostadskostnad som, enligt nuvarande regler, uppgår till högst 6 200 kronor per månad för ogift och 3 100 kronor per månad för gift. Bostadskostnaden för var och en av makarna beräknas till hälften av deras sammanlagda bostadskostnad. En skälig levnadsnivå, räknat per månad, motsvarar en tolfedel av 1,294 prisbasbelopp (pbb) för den som är ogift (4 346 kr för 2007) och en tolfedel av 1,084 pbb för den som är gift (3 640 kr för 2007).

Storleken av ÄFS är beroende av den stödberättigades och, om han eller hon är gift, även makens inkomst. Reglerna om inkomstprövning vid beräkningen av ÄFS knyter an till reglerna om inkomstprövning vid beräkningen SBTP. Vid inkomstberäkningen för ÄFS tas således följande inkomster upp:

- inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet efter skatteavdrag enligt tillämplig skattetablell,
- inkomst av kapital efter skatteavdrag med 30 procent,
- skattefria utländska inkomster, studiebidrag, skattefria stipendier till den del som överstiger 3 000 kr per månad och AGS-ersättningar för sjukfall före år 1991,
- inkomstillägg för förmögenhet,
- beviljat BTP,
- beviljat SBTP,
- beviljat bostadsbidrag.

Med inkomstillägg för förmögenhet avses 15 % av den del av förmögenheten som överstiger 100 000 kr för den som är ogift och 200 000 kr för makar. Som förmögenhet räknas därvid inte den permanenta bostadsfastigheten eller bostadsrätten samt skulder med säkerhet i denna egendom.

Vid inkomstprövningen för dem som är gifta beräknas inkomsten respektive värdet av förmögenhet för var och en av makarna att utgöra hälften av deras sammanlagda inkomst och förmögenhet. Sambor likställs med makar.

Man kan också få ÄFS samtidigt med SBTP. Så kan bli fallet om de verkliga inkomsterna understiger den lägsta inkomst som alltid fastställs vid beräkningen av SBTP.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att ge en bild av hur äldreförsörjningsstödet skildrats i dagspressen 2002–2007, en period som omfattar etableringen av stödet, ”normala” politiska perioder och valrörelser. Studien innefattar följande frågeställningar.

1. Hur har äldreförsörjningsstödet skildrats i dagspressen och vilka aspekter av frågan har tagits upp i såväl redaktionella artiklar som externt opinionsmaterial (debatt, insändare)?
2. Vilka källor förekommer mest frekvent i det analyserade materialet såväl direkt (citerade personer) som indirekt (omnämnda personer)?
3. Vilka likheter och skillnader finns mellan skildringen av äldreförsörjningsstödet i olika delar av landet, olika tidsperioder, olika typer av tidningar och olika typer av innehåll (som till exempel insändare, debattartiklar, ledare, nyhetsartiklar och faktaredovisningar av nya lagar)?
4. Finns något särskilt inslag i äldreförsörjningsstödet som förefaller svårt att pedagogiskt förklara med tanke på argumenten i den aktuella pressdebatten?

1.3 Material och metod

Undersökningen av dagspressens bevakning av frågan om äldreförsörjningsstödet görs i en första del i form av en kvantitativ analys av i vilken utsträckning stödet varit föremål för rapportering och debatt i dagspressen under perioden 2002–2007. Redovisningen består i en redogörelse över tid över allt material i dagspressen som innehåller begreppet äldreförsörjningsstöd och vad som är karaktäristiskt för detta material. Resultatet redovisas för hela riket och dessutom för de tre olika regionerna Dalarna, Skåne och Västra Götaland, vilka särskilt har valts ut i samråd med uppdragsgivaren.

Digital artikelsökning efter begreppen ”äldreförsörjningsstöd” och ”ÄFS” har gjorts systematiskt i de två största svenska mediedatabaserna Mediearkivet och Presstext. Sökningen gjordes i utifrån det samlade pressmaterial som fanns i de båda databaserna i november månad 2007. Totalt redovisas i dessa databaser 151 artiklar i ämnet under denna tidsperiod. Vilka tidningar som ingår i de båda mediedatabaserna framgår av bilaga till rapporten (bil 1).

Merparten av den dagliga pressen och de upplagemässigt dominerande tidningarna i de tre valda regionerna har varit möjlig att analysera i Mediearkivet och/eller Presstext. Ett mindre antal lokala tidningar har dock inte ingått i analyser eftersom de inte arkiverats i dessa databaser: för Skåne gäller det Norra Skåne, Trelleborgs Allehanda och Ystads Allehanda, i Dalarna ingår inte Dala-Demokraten och i Västsverige inte Laholms Nyheter och Hallansposten. Urvalet bedöms inte påverka helhetsbilden av pressbevakningen, men kan innebära att enstaka meningsutbyten i den aktuella frågan inte inrymts i analysen.

I en andra del av studien görs en djupare och mer ingående kvalitativ textanalys av innehållet i dagspressens beskrivning av äldreförsörjningsstödet under 2006. Den kvalitativa analysen innefattar alla artiklar och insändare i dagspressen under år 2006 som innehåller begreppen äldreförsörjningsstöd och/eller ÄFS, totalt 44 stycken. Analysen begränsas här till de tre regionerna Dalarna, Skåne och Västra Götaland.

I den kvalitativa delen analyseras materialet bland annat genom att de argument undersöks som förts fram om att invandrare skulle vara gynnade i förhållande till svenskar. Det görs genom en beskrivning av bl.a.

- hur olika räkneexempel har använts i argumentationen
- vilka missförstånd rörande regelverket som är vanliga i media
- vad det är som ansetts vara orättvist med äldreförsörjningsstödet

Frågan om i vilken mån uppgifterna i media härrör från journalister, enskilda medborgare, politiker eller myndigheter analyseras i den kvalitativa delen utifrån följande frågeställningar:

- vem har skrivit texten, t.ex. politiker (inkl. partitillhörighet), journalister?
- vem/vad hänvisar man till i argumentationen (Försäkringskassan, parti-information, uppgifter i media etc.)?
- vilken uppfattning har skribenten i sakfrågan om äldreförsörjningsstödet?

1.4 Att analysera medieinnehåll

Mediematerialet i denna studie granskas genom en kvantitativ innehållsanalys, kompletterad med en kvalitativ fallstudie. Kvantitativa innehållsanalyser är tveklöst den vanligaste vid studier av det journalistiska utbudet. En rad typer av innehållsanalyser nämns vanligen inom medieforskningen. Det gäller den rent deskriptiva innehållsanalysen som beskriver ett faktiskt medieinnehåll. En sådan analys skiljer sig från den normativa innehållsanalysen, vilken relaterar innehållet till särskilda uppställda normer. En tredje variant av innehållsanalyser är de explorativa eller förklarande i vilka innehållet antingen utgör en oberoende variabel som kan förklara till exempel medieeffekter eller utgör beroende variabel i studier där de bakomliggande orsakerna till medieinnehållet undersöks (Asp 1986; Esaiasson et al. 2004).

Den kvantitativa innehållsanalysen bygger på en kvantifiering av det synliga innehållet och en systematisering i syfte att kunna dra generella slutsatser. Strävan efter systematik kännetecknas av att allt relevant material studeras och att data är relevanta för de vetenskapliga problem eller antaganden som formulerats. En annan grundtanke är att forskaren med denna inriktning är skild från mätinstrumentet och att det går att replikera undersökningen och nå samma resultat oberoende av vem som gör analysen. Den kvantitativa innehållsanalysen går oftast att beskriva som en kvantifiering av data utifrån kvalitativa observationer. Det analyserade medieutbudet är ursprungligen av kvalitativt slag, men kodas och tilldelas olika värden som sedan redovisas i tabeller och diagram. Det kan därför vara korrekt att säga att all kvantitativ analys börjar med någon form av kvalitativ analys, och att skillnaden mellan metoderna inte gäller frågan om tolkningen förekommer utan snarare hur tolkningen går till (Asp 1986).

Ett problem med denna kvantitativa metod gäller vilka avvägningar forskarna gör innan artiklar och inslag tilldelas olika värden. Vad avgör till exempel om en artikel eller ett inslag i sin helhet ska betraktas som kritiskt eller uppskattande? Får en tematisk tendens i rubrik och ingress större vikt än en helhetstendens i brödtexten? Får ett löp i TV-nyheterna med viss tendens ge vika för inslaget huvudsakliga innehåll? Görs det överhuvudtaget någon koppling mellan de analyserade delar publiken vanligen uppfattar och de värden artiklar och inslagna tilldelats? Det är ingen lätt uppgift att kvantifiera kvalitativa iakttagelser. Kvantitativt inriktade forskare bör därför redogöra för de viktigaste principerna vid "kvantifieringen" av medieutbudet.

Innehållsanalyserna i denna rapport är kvantitativa, men har i en delstudie kompletterats med en sammanställning av kvalitativa observationer i form av typiska citat ur artiklar och inslag när det gäller bevakningen av äldreförsörjningsstödet 2006. I den kvantitativa delen har varje artikel eller inslag studerats som en enhet, och kodats med avseende på innehåll och inriktning. Kodningen av samtliga artiklar och inslag har gjorts efter ett på förhand konstruerat kodschema. Den huvudsakliga principen vid kodningen har här varit att enheten tilldelats de värden som ansetts rimliga vid en total genomläsning

enligt den så kallade huvudandelsmetoden, där den övervägande tendensen i varje analyserad enhet varit vägledande för kodningen. I några fall har förekomsten av vissa egenskaper i artiklar eller inslag i stället kodats.

2 Den politiska journalistiken och verkligheten

Det finns i Sverige en allmänt vedertagen syn på vilka mediernas uppgifter är. För att anknyta till tidigare pressutredningar så anges dessa uppgifter vara att ge medborgarna sådan information att de fritt och självständigt kan ta ställning i viktiga samhällsfrågor, granska de inflytelserika i samhället samt att låta olika åsikter och kulturyttringar komma till tals (SOU 1995:37). Dessa mål gäller också för den politiska journalistiken. Målen har ett högt stöd, i synnerhet bland aktiva journalister, men i betydande utsträckning också bland politiker och medborgare. Det finns ett allmänt stöd för tanken att journalistiken ska skildra den politiska verkligheten, granska de politiska makthavarna och låta olika politiska uppfattningar komma till tals. I dessa delar finns en gemensam värdegrund i synen på journalistiken och medierna i de flesta demokratiska stater och det är en syn på medierna som bottnar i både liberala ideal och en syn på medierna som socialt ansvarstagande. Tyngdpunkterna varierar dock i olika mediesystem (Hallin & Mancini 2004).

Samtidigt är det inte svårt att konstatera att den politiska journalistiken i praktiken ofta avviker från dessa ideala utgångspunkter. All journalistik består i själva verket av en omformning av verkligheten, och därför är inte heller politisk journalistik någon exakt återgivning av det politiska händelseförloppet (Hvitfelt 1989). De bilder som vi har av politikens olika nivåer och aktörer är inte statiska spegelbilder av verkligheten. Mycket få människor har i dag egen praktisk erfarenhet av politiskt arbete, mötena mellan politiker och medborgare är inte särskilt många och få orkar skaffa sig en helhetsbild av vad partierna och deras representanter står för i politikens olika frågor.

Den politiska debatten som finns i Sverige i dag är i stället dominerad av mediernas beskrivningar och tolkningar av politiken. Det moderna Sverige är i hög grad ett mediasamhälle. Medieanvändning tar en stor del av vår dagliga tid och det är därför rimligt att anta att medierna också får betydelse för vilken uppfattning människor får om politikens aktörer och om politiska beslut (McCombs 2006). Generellt sett får medierna sägas ha ett stort inflytande över hur politikens processer presenteras och lyfts fram i den allmänna debatten (Nord & Strömbäck 2004).

Samtidigt sker förändringar av den politiska journalistikens innehåll och uttrycksätt. Politisk journalistik i Sverige har genomgått flera utvecklingsfaser som varit bestämda både av den politiska utvecklingen och av förändringar inom mediesystemet och av journalistrollen. I samband med demokratin och de moderna politiska partiernas genombrott för 100 år sedan utvecklades en politisk journalistik i samklang med partiväsandets utveckling och ökade demokratiska legitimitet. I partipressen var banden mellan partier och press tydliga i form av partiägande, partipolitiskt lojal journalistik och en inriktning mot en partiorienterad publik. Partipresssystemet byggde på en yttre

mångfald med balanserade pressröster. När sedan dagspressen följdes av radio och TV blev dessa nya medier snabbt föremål för politisk reglering och i praktiken monopolmedier. I en korporativistisk företagsmodell garanterades de nya mediernas saklighet och opartiskhet i avtal mellan statsmakten och programbolagen. Den politiska journalistiken i radions och televisionens barndom kan beskrivas som försiktigt redovisande och närmast devot (Hadenius & Weibull 1991; Djerf-Pierre & Weibull 2001).

Under efterkrigstiden skedde en gradvis professionalisering av den politiska journalistiken och mer oberoende journalistiska ideal framträdde under inspiration från anglosaxiska mediemiljöer. Journalistyrket professionaliserades och tidningarnas band till politiska partier uttunnades gradvis. En kritisk och oberoende hållning blev vanligare i umgänget med politiska makthavare och begreppet ”skjutjärnsjournalistik” etablerades. Utfrågningar av politiker i radio och TV blev fränare och mer ifrågasättande. Mediesystemet var, med några få undantag, i princip oförändrat men nya ideal om journalistiska arbetssätt och partipolitiskt oberoende präglade bevakningen av politiker och partier (Hadenius & Weibull 1991; Djerf-Pierre & Weibull 2001).

Politiska val är fortfarande särskilt viktiga händelser för alla nyhetsmedier. Valen uppfyller flera av de kriterier som styr nyhetsurvalet – det handlar om elitpersoner och valet berör många av läsarna. Dessutom går valen att dramatiska, och det finns enkla konflikter som oftast är lätta att förklara. En valrörelse har också en ingrediens som blivit allt viktigare på redaktionerna – det är en nyhet som går att planera i förväg. Valbevakningen blir en följetong där de olika nyheterna kan haka i varandra. De bästa nyheterna är ofta de som passar in i mediernas rutiner och arbetsmetoder (Johansson 2004), och en valrörelse går utmärkt att länka in i dessa. Särskilt eftersom det under valrörelsen finns många källor som inget hellre vill än att finnas med i nyhetsutbudet.

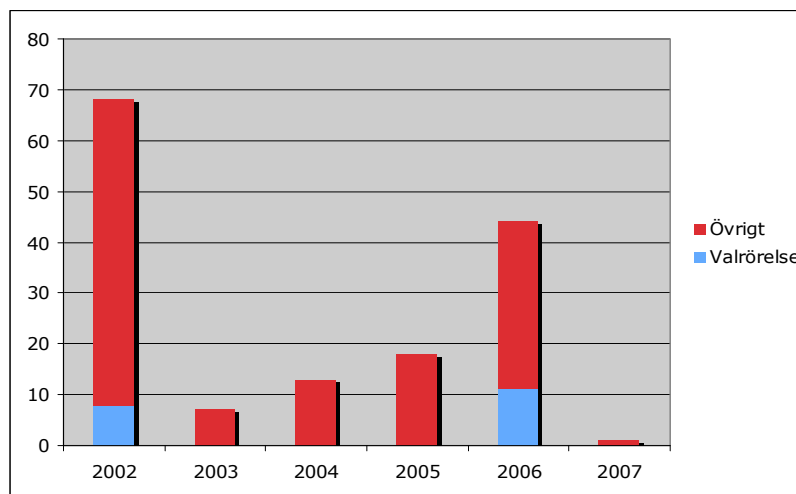
I samband med senare decenniers avregleringar av mediemarknaden och den allt tuffare kampen om publiken har de flesta journalistiska genrer påverkats på olika sätt för att attrahera en så stor publik som möjligt. Detta gäller förstås också den politiska journalistiken vars form förefaller ha påverkats av de nya marknadsvillkoren. Genomgångar av modern politisk journalistik visar att en allt större del av artiklar och inslag domineras av ett tolkande journalistiskt förhållningssätt och gestaltningar av politiken som spel; alltså opinionsmätningar, maktspekulationer eller TV-dueller (Strömbäck 2004). I den allt hårdare konkurrensen om publiken måste också den politiska journalistiken anpassas för att få genomslag och märkas i ett allt mer underhållningsinriktat och avpartipolitiserat samhällsklimat. I en aktuell studie av storstadspressens bevakning av valrörelsen 2006 talas om en ”tablodisering” av den politiska nyhetsjournalistiken (Asp 2006).

3 Äldreförsörjningsstödet i svensk dagspress 2002–2007

I denna del presenteras först resultatet av den kvantitativa innehållsanalysen. Den omfattar alla de artiklar i pressen som finns upptagna i databaserna Mediaarkivet och Presstext och där sökorden "äldreförsörjningsstöd" eller den vedertagna förkortningen "ÄFS" förekommer. Ibland har dessa artiklar helt och hållet handlat om äldreförsörjningsstödet, ibland har detta varit ett sekundärt tema och på några ställen har stödet endast förekommit som ett i raden av politiska förslag, till exempel vid en genomgång av nya regler om ekonomiska ersättningar från staten i samband med ett årsskifte.

En granskning av det totala antalet artiklar om äldreförsörjningsstödet under den studerade tidsperioden mellan 2002 och 2007 visar på mycket stora variationer i antal artiklar som belyser denna fråga. Någon kontinuerligt stor politisk fråga rör det sig inte om. Den är inte ständigt på mediernas dagordning och det totala antalet artiklar får dessutom anses vara så begränsat att det knappast är rimligt att tala om ett allmänt genomslag för den i den politiska debatten. Det är i stället en tämligen blygsam bevakning generellt, men med några mer intensiva perioder som också sammanfaller med valår (se fig.1.). I den meningen kan också skönjas en vilja från vissa aktörer att politisera frågan om äldreförsörjningsstödet och försöka föra upp den högre på den politiska dagordningen.

Figur 1. Totala antalet artiklar om ÄFS i dagspressen 2002–2007

Anm. Som valrörelse har perioden 1 augusti–valdagen i september beräknats. Totalt antal artiklar: 151.

Av fördelningen på olika studerade år kan noteras att valåren innehåller flest artiklar om äldreförsörjningsstödet i den svenska dagspressen. Det är då mest skrivs är valåret 2002 då det förekommer 68 artiklar som belyser frågan. Bevakningen är av mindre omfattning under valåret 2006 då det skrivs 44 artiklar.

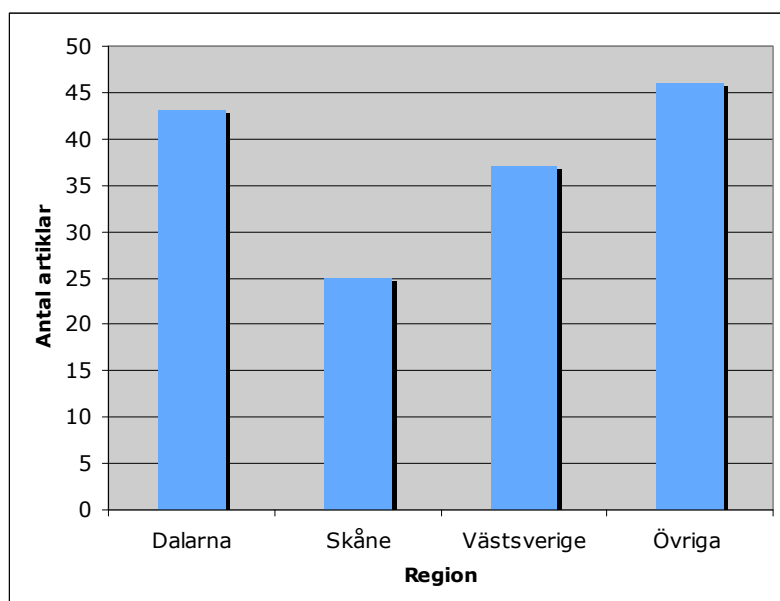
Skillnaden i omfattning av bevakningen mellan de två valåren säger ingenting om intensiteten i mediebevakningen, men en rimlig förklaring är att äldreförsörjningsstödet är en ny politisk fråga 2002 och därför väcker medernas intresse i större utsträckning. Nyhetsvärdet är betydligt större än vid valet fyra år senare.

Vad som vidare är värt att notera är att det mesta som skrivs om äldreförsörjningsstödet under valår inte förekommer i valrörelsens slutspurt. Tyngdpunkten ligger i stället på perioder en bit före den egentliga valrörelsen, och inte sällan under valårets första hälft. Det är därför inte korrekt att beskriva äldreförsörjningsstödet som en typisk valfråga i den meningen att den sätter sin prägel på den politiska debatten i det skede då många väljare bestämmer sig för hur de ska rösta. Då dominerar helt andra frågor både i riksdagen och i den lokala debatten. I stället blossar frågan om äldreförsörjningsstödet upp vid spridda tillfällen och väcker en debatt som dock oftast inte blir särskilt långvarig.

Sett till enskilda månader förekommer flest artiklar i dagspressen i december 2002, alltså kort före det att stödet träder i kraft för första gången. Under denna period förekommer det 17 artiklar om stödet. De månader som därefter följer med flest artiklar är oktober 2002, januari 2006 och valmånaden september 2006. Om en procentuell fördelning görs av det totala antalet artiklar visar det sig att nära hälften, eller 45 procent, produceras under 2002, 29 procent under 2006, 12 procent under 2005, nio procent under 2004 och fem procent under 2003.

Äldreförsörjningsstödet gäller förstås i alla delar av landet, men det betyder inte att frågan behöver ha fått samma behandling i pressen i olika regioner. Snarare är det rimligt att anta att lokala och regionala variationer förekommer, både för att politiska aktörer kan ha olika intressen av att väcka frågan och för att olika medier kan välja att uppmärksamma den eller åsikter om den.

I samband med den kvantitativa innehållsanalysen gjordes en regional indelning av materialet i riksmaterial och artiklar som förekom i de tre regionerna Dalarna, Skåne och Västra Götaland. Detta för att kunna granska förekomsten av lokala variationer under olika opinionsmässiga förutsättningar. Sammanställningen bekräftar förekomsten av sådana regionala variationer (se fig.2)

Figur 2. Pressbevakning av ÄFS 2002–2007 i olika delar av landet

Anm. Avser dagstidningar som utkommer i landskapet Dalarna, Västra Götalandregionen, Region Skåne samt övriga delar av landet. Totalt antal artiklar: 151.

Vad som framförallt är belysande är att frågan om äldreomsorgsstödet får sägas ha haft en ganska utpräglad regional karaktär i den mån den alls förekommit i dagspressen. 115 av totalt 151 artiklar kan hänföras till de regionala debatterna i de tre regionerna Dalarna, Skåne och Västra Götaland. Det innebär att frågan om äldreomsorgsstödet i princip varit frånvarande från den politiska debatten i stora delar av Sverige, men en tämligen stor fråga i dessa tre delar av landet.

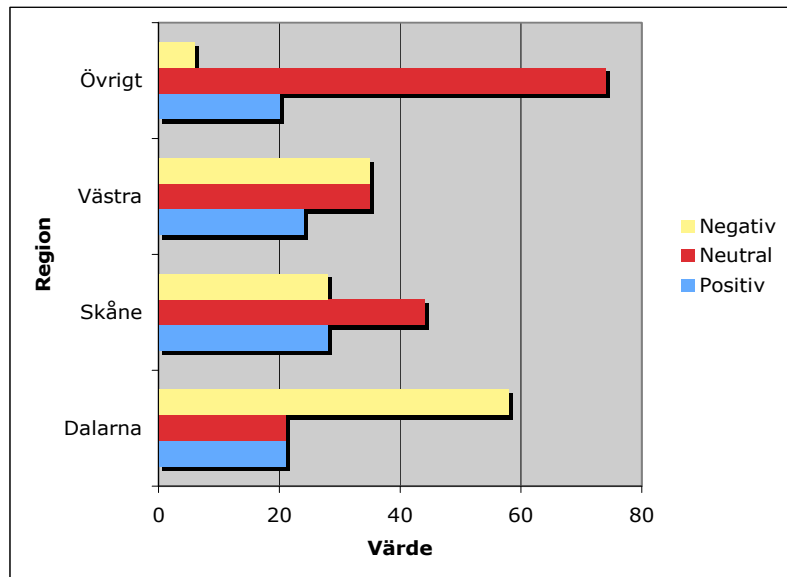
Det skulle gå att beskriva äldreomsorgsstödet som en storstadsfråga i det att den uppenbarligen är som mest dominerade i två storstadsregioner. Den bilden kan också styrkas av att den tredje storstadsregionen, Stor-Stockholm, i betydande utsträckning saknar den lokala dagspress som finns på andra håll. Det gäller i synnerhet i kranskommunerna runt huvudstaden.

Samtidigt har många artiklar skrivits i Dalarna som knappast bär särskilt många av storstadens regionala drag. Snarare förefaller det vara viktigt att lokala aktörer eller medier väljer att lyfta fram frågan och det gör att stora regionala variationer förekommer.

Det kan därför vara intressant att gå vidare och analysera vilka opinioner om äldreomsorgsstödet som finns företrädda i de olika delar av landet som har studerats. Finns det regioner där bilden varit särskilt positiv eller genomgående negativ, eller är bilden av denna politiska fråga tämligen likartad i hela landet?

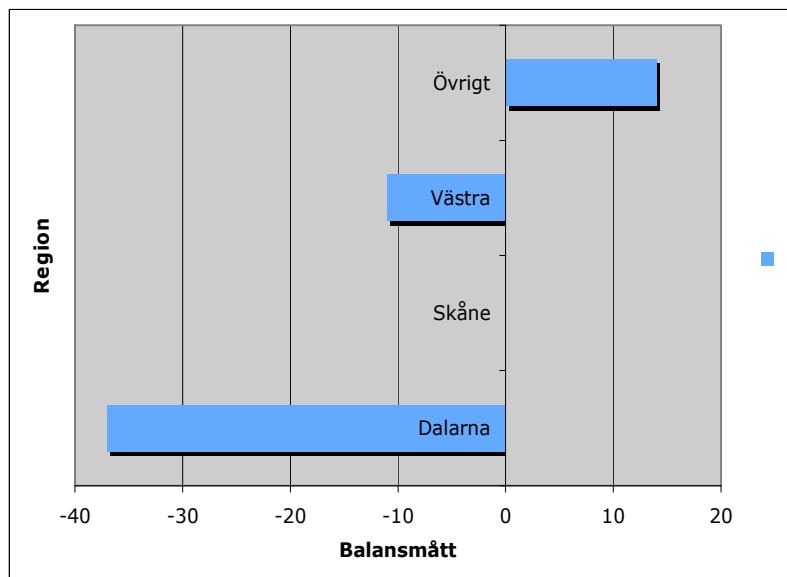
En sådan jämförelse visar att äldreomsorgsstödet uppmärksammas på olika sätt i olika delar av Sverige. Fördelningen mellan i grunden positiva, neutrala och negativa artiklar har inte särskilt många gemensamma drag under den studerade tidsperioden 2002–2007 (se fig. 3 och 4).

Figur 3. Den regionala bevakningens inställning till ÄFS 2002–2007 (procent)

Anm. Visar den procentuella fördelningen av positiva, neutrala och negativa artiklar i varje region. Totalt antal artiklar: 151.

Figur 4. Sammanfattande tendens till ÄFS i regional bevakning 2002–2007 (balansmått)

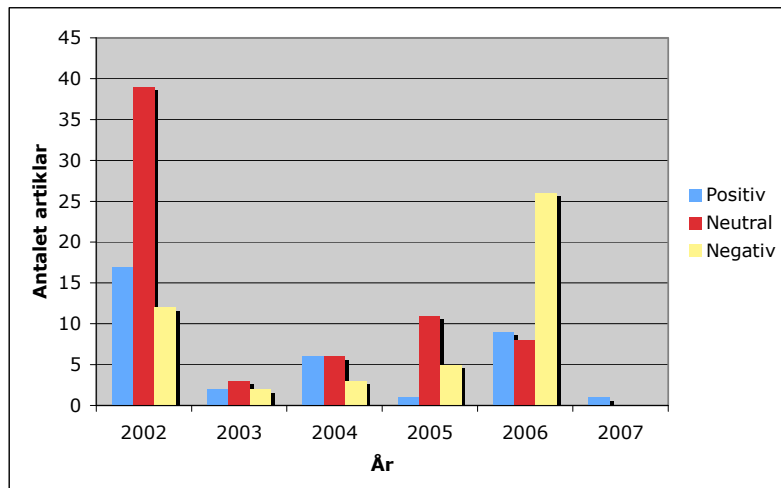
Anm. Balansmättet kan variera mellan +100 och -100 och beräknas genom att den procentuella andelen positiva artiklar i en region minskas med den procentuella andelen negativa artiklar. Totalt antal artiklar: 151.

Den stora avvikelserna kan här noteras i Dalarna där artiklar med en negativ bild av äldreomsorgsstödet förekommer i väsentligt större utsträckning än på andra håll. Här är antalet artiklar med en negativ gestaltning av stödet väsentligt fler än antalet artiklar som ger en positiv eller neutral bild av samma företeelse.

De kritiska artiklarna är också ganska vanliga i Västra Götaland, men vägs där upp mer av lika många neutralt hållna artiklar. Färre negativa präglade artiklar finns i Skåne där i stället innehållet domineras av neutrala redovisningar och framställningar utan värderande förtecken. En ännu mer tydlig sådan neutral balans kan också återfinnas i den dagspress som antingen kan beskrivas som rikstäckande eller finns lokaliserad i någon annan del av landet än de tre regioner som här har specialgranskats.

Karaktären av materialet om äldreomsorgsstödet kan inte bara påverkas av regionala faktorer utan varierar möjligen också under olika tidsperioder. En sammanställning av tendenserna i materialet i olika skeden visar att de kritiska artiklarna framförallt förekommer under valår och i synnerhet i samband med det senaste valet 2006 (se fig. 5).

Figur 5. Inställningen till ÄFS under enskilda år perioden 2002–2007

Anm. Visar andel positiva, neutrala och negativa artiklar under analysperioden. Totala antalet artiklar: 151.

Två år är helt dominerande som tidigare har konstaterats, nämligen valåren 2002 och 2006. Samtidigt är karaktären av bevakningen mycket olikartad dessa båda år. Under 2002 dominerar de neutrala presstexterna stort, medan samma dominans kan noteras för kritiska och negativa artiklar under 2006.

Ett uppenbart skäl till denna skillnad är förstås att äldreomsorgsstödet introduceras under 2002 och därmed fylls tidningsspaltarna i stor utsträckning av informerande eller upplysande texter som närmast kan beskrivas som en slags social konsumentjournalistik. 2002 förekommer visserligen också både

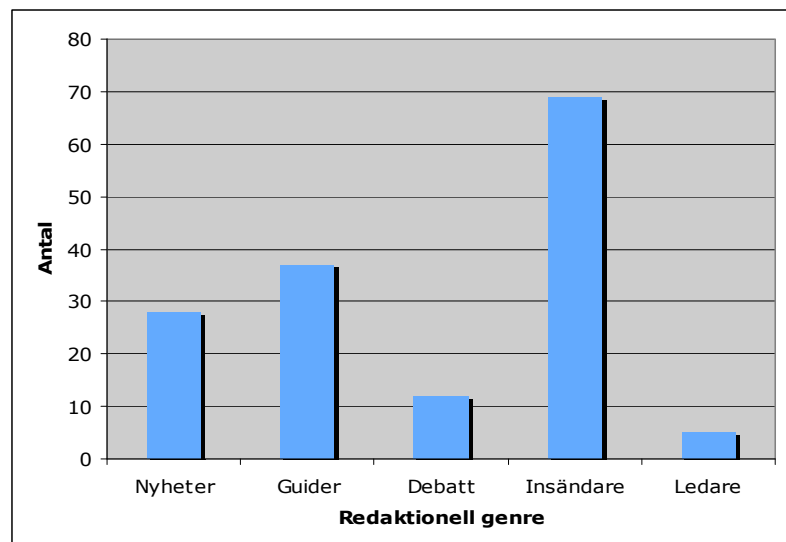
positiva och negativa pressröster om äldreomsorgsstödet men det är relativt få i jämförelse med den neutrala rapporteringen.

Helt annorlunda förhåller det sig under det senaste valet 2006. Då förekommer fler negativa artiklar än de övriga typerna tillsammans. Sannolikt är detta en återspeglning av att själva sakfrågan inte längre är ny i mediernas ögon. I stället har äldreomsorgsstödet som sådant kommit att uppfattas som en kontroversiell fråga som väcker ganska starka känslor. Jämförelsen över tid mellan åren visar också en viss övervikt för positiva gentemot negativa artiklar hela tiden ändå fram till 2005 då en övervikt för de kritiska artiklarna kan noteras för att sedan förstärkas under 2006. Antalet artiklar för 2007 är för litet för att vara meningsfullt att jämföra med övriga år.

Nu återstår att granska vilken typ av redaktionellt material som uppmärksammat äldreomsorgsstödet under dessa år. I den politiska debatten finns vanligen frågor som framförallt exponeras som stora nyheter, men där finns också frågor som mer än att förmedla ny information kommer till uttryck i debatten i form av en pågående diskussion med olika aktörer.

Här visar den kvantitativa innehållsanalysen av äldreomsorgsstödet att det varit en fråga som framförallt behandlats på tidningarnas insändarsidor under de gångna åren (se fig. 6).

Figur 6. Olika typer av redaktionellt material som belyser ÄFS 2002–2006

Anm. Bedömningen har avgjorts av den placering som artikel fått i tidningen. En skribent som anser sig skriva en debattartikel men får den publicerad som insändare har till exempel klassificerats som insändare i analysen. Totala antalet artiklar: 151.

En övervägande majoritet av det studerade materialet om äldreomsorgsstödet utgörs således av insändarartiklar, ett redaktionellt material som kommer tidningen tillhanda utifrån och nästan alltid på initiativ av skriben-

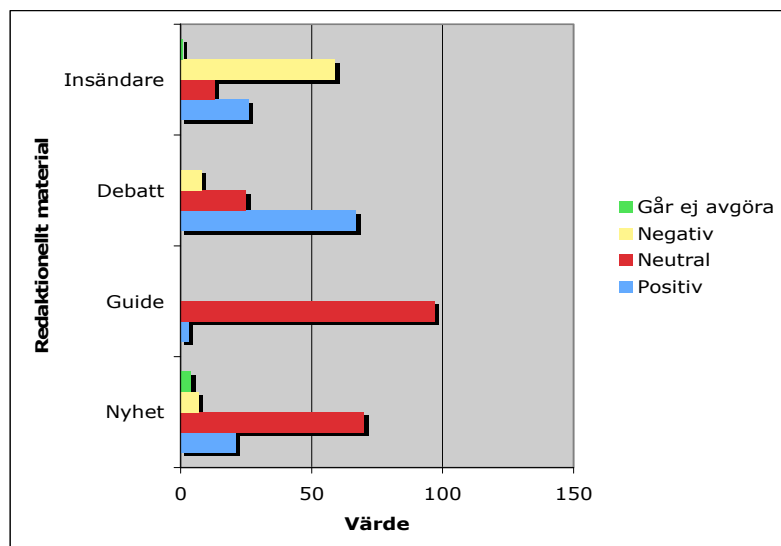
ten/skribenterna. Något mindre än varannan text som har analyserats i den här studien utgörs av insändare.

Debattartiklar, som kan betraktas som en form av längre, mer redaktionellt prioriterade och ofta med mer ”etablerade” skribenter, utgör en väsentligt mindre andel av det totala antalet artiklar om äldreförsörjningsstödet. Detta är uppenbarligen en fråga som mer rör sig i folksjälen än i den politiska debattens ”finrum”. En ytterligare bekräftelse av detta förhållande är det faktum att det bara finns två ledarartiklar i ämnet med tidningens egna åsikter i ämnet under den studerade analysperioden, varav en text förekommer i fyra olika tidningar samma dag.

Av övrigt icke-opinionsmässigt material finns en viss övervikt för konsumentorienterade guider eller upplysande texter i förhållande till renodlad nyhetsjournalistik. Detta förhållande understryker ytterligare det faktum att äldreförsörjningsstödet inte kan betraktas som en klassisk stor politisk nyhet som i sig genererar betydande redaktionell uppmärksamhet. I stället bevakas frågan närmast pliktmässigt redovisande i faktaform av tidningarna, men framförallt genom att utrymme bereds på insändarsidorna. Det förekommer i viss utsträckning också kommenterande texter av journalister med anledning av denna läsarbatt, men det är inte ofta så sker.

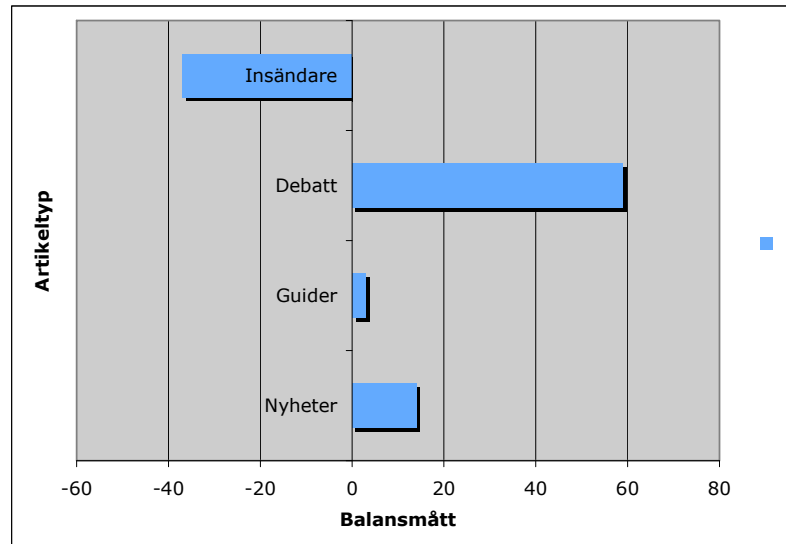
Inställningen till äldreförsörjningsstödet varierar också påtagligt i de olika redaktionella former som här har varit föremål för analys (se fig. 7).

Figur 7. Inställning till ÄFS 2002–2007 i olika typer av redaktionellt material (tendens i olika typer genrer)

Anm. Visar den procentuella fördelningen av positiva, neutrala och negativa artiklar i varje artikeltyp. De två ledarartiklarna har ej beaktats i analysen. Totala antalet artiklar: 149.

Figur 8. Samlad inställning till ÄFS 2002–2007 i olika artikeltyper (balansmått)

Anm. Balansmättet kan variera mellan +100 och -100 och beräknas genom att den procentuella andelen positiva artiklar i en region minskas med den procentuella andelen negativa artiklar. De två ledarartiklarna har ej beaktats i analysen. Totala antalet artiklar: 149.

Som framgår av de ovanstående figurerna är det bara en typ av redaktionellt material som kan beskrivas som klart negativt orienterat när det gäller äldreförsörjningsstödet och det är insändarna. Här finns en klar dominans av texter som på olika sätt, och med olika argument, förhåller sig kritiska till denna politiska fråga. De negativa rösterna uppvägs inte på något sätt av positiva omdömen om äldreförsörjningsstödet även om sådana insändare också förekommer i viss utsträckning.

Den andra kategorin av insända inlägg, debattartiklarna, har i stället en helt positiv grundton. Här är de kritiska inläggen i klar minoritet. Debattmaterialet utgör på så sätt en klar kontrast till insändare när det gäller opinionerna om äldreförsörjningsstödet. Därav följer att dagspressen generellt på en opinionssida med debattartiklar presenterar övervägande positiva omdömen om stödet och på en annan opinionssida där insändarna återfinns presenterar helt andra åsikter och attityder. Det ger möjligen en mångfald totalt sett, men samtidigt bör beaktas att dessa båda former av externt producerat opinionsmaterial i realiteten inte behöver vända sig till samma kategorier av läsare.

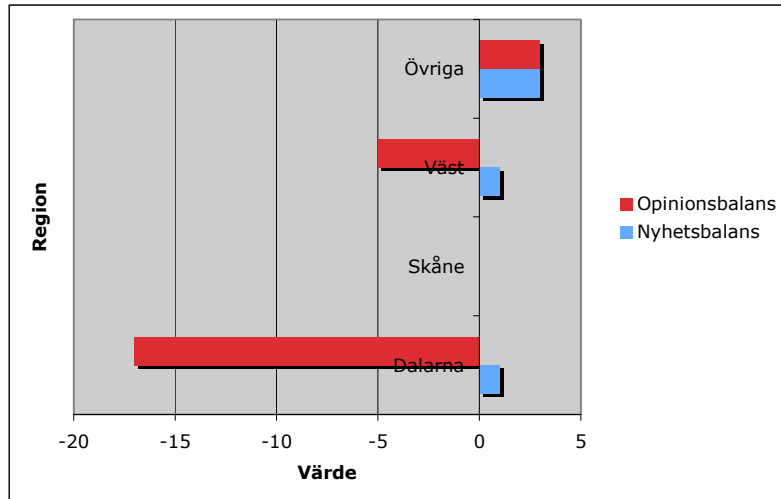
Slutligen kan konstateras att det nyhetsmaterial som beskriver äldreförsörjningsstödet väl kan sägas uppfylla de sedvanliga kraven på redaktionell opartiskhet. Både konsumentupplysande guider och nyhetsartiklar är till betydande delar befriade från värderande omdömen om denna politiska fråga.

Totalt sett börjar nu en bild av bevakningen i dagspressen kring äldreförsörjningsstödet 2002–2007 att framträda. Viktiga skillnader i behandlingen av frågan har konstaterats mellan olika regioner och i olika typer av redaktionellt

material. Det kan därför vara intressant att granska i vilken mån dessa faktorer hänger samman.

I figuren nedan redovisas därför tendenserna i det redaktionella material för varje del av landet som studerats i denna undersökning (se fig. 9). Dessutom har en schematisk indelning gjorts i varje region mellan nyhetsmaterial (nyheter och guider) och opinionsmaterial (debatt och insändare).

Figur 9. Tendenser till ÄFS 2002–2007 i olika artikeltyper i olika regioner

Anm. Som opinioner räknas debatt och insändare och som nyheter nyhetsartiklar och redaktionella guider/konsumentupplysning. Det balansmått som använts här består av antalet positiva artiklar minskat med antalet negativa artiklar. De två ledarartiklarna har ej beaktats i analysen. Totala antalet artiklar: 149.

Här framkommer en generell bild av en tämligen väl balanserad behandling av äldreförsörjningsstödet totalt sett, med ett mycket avvikande inslag från mönstret: opinionsmaterial från Dalarna där helhetsbilden är mycket negativ.

Det förefaller just i Dalarna vara en klar övervikt för kritiska insändarröster om äldreförsörjningsstödet. Dessa röster finns också på andra håll med liknande argument, men den stora skillnaden är att de där uppvägs av balanserande texter med motsatta värderingar och att det förekommer plats för motargumentation. I Dalarna är insändardebatten i stället mycket ensidig och utgår ifrån ett enda, i huvudsak kritiskt, perspektiv.

Det finns en liknande tendens i Västra Götaland, men inte alls i samma omfattning. Men också där är merparten av opinionsmaterialet negativt. I den skånska regionen redovisas inga balansvärden i figuren eftersom det både när det gäller nyheter och opinioner finns en närmast total balans mellan positiva och negativa omdömen. Det innebär inte att debatten inte kan ha varit hätsk också här, men det visar att den skånska dagspressen haft balanserade åsikter att presentera eller valt att särskilt lyfta fram olika argument i debatten.

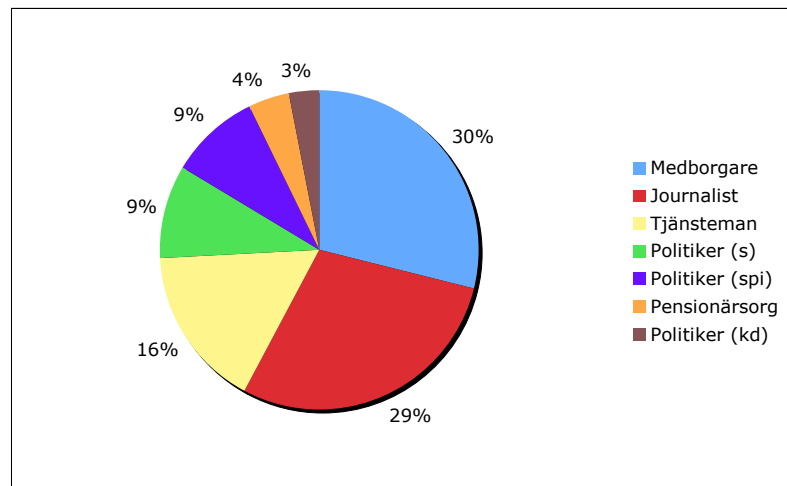
När det gäller dagspress utanför dessa tre regioner och rikspress, så är huvudbeskrivningen av äldreförsörjningsstödet positiv. En förklaring kan vara att förekomsten av insändare varit så mycket mindre på dessa håll medan större företräde getts åt företrädare för myndigheter och etablerade politiker.

Frågan om vilka grupper eller kategorier av personer som förekommer i pressbevakningen av äldreförsörjningsstödet är därför också intressant att beakta. I de flesta ideal om den fria opinionsbildningens natur framhålls vikten av att olika intressegrupper i samhället finns företrädna på lika villkor i debatten och med samma möjlighet att ge uttryck för sina åsikter.

I denna sammanställning har en granskning gjord av vilka källor som är mest framträdande i det redaktionella materialet om äldreförsörjningsstödet. Som källor har då räknats författare till debattartiklar och insändare och de mest framträdande rösterna i nyhetsmaterialet, som intervjuade personer eller journalister själva om artikeln framförallt har givit uttryck för deras perspektiv.

Redovisning av källor i fråga om pressbevakningen av äldreförsörjningsstödet visar att det finns många olika aktörer företrädna (se fig.10).

Figur 10. Huvudsaklig källor i artiklar om ÄFS totalt 2002–2007 (procent)

Anm. I opinionsmaterialet utgörs källan av den som skrivit under artikeln, om det är en insändare under signatur har materialet kodats som medborgare. Källan till nyhetsmaterial är den person som framförallt kommer till tals i artikeln. Saknar artikeln sådana källor räknas artikelförfattaren som källa. N=151.

De två kategorier som är vanligt förekommande är medborgare och enskilda journalister. Dessa kategorier utgör tillsammans nästa två tredjedelar av alla källor i bevakningen av äldreförsörjningsstödet. Det är möjligt att medborgarandelen här är något överskattad eftersom anonyma insändarsignaturer förts till denna kategori. Det är fullt möjligt – men inte särskilt sannolikt – att det skulle dölja sig mer offentliga företrädare bakom dessa signaturer.

Intressant är också att tjänstemän är betydligt vanligare som källa än politiker från något visst parti. Det är här framförallt tjänstemän från försäkringskassorna som kommer till tals om hur äldreförsörjningsstödet fungerar eller som bemöter kritik av stödet på insändarplats genom att själva skriva insändare.

Politiker från olika partier är då mindre vanligt förekommande i debatten, men de grupperingar som är klart vanligast i denna kategori är socialdemokrater och företrädare för spi – Sveriges pensionärers intresseparti. Den partipolitiska debatten i dagspressen om äldreförsörjningsstödet kan därför inte sägas vara en spegling av den gängse ideologiska eller sakpolitiska konfliktdimensionen i svensk politik. Flera viktiga politiska partier är i princip helt frånvarande från pressdebatten om äldreförsörjningsstödet. I stället finns en viss konflikt tydliggjord mellan Sveriges största parti, socialdemokraterna, som undantagslöst försvarar införandet och tillämpningen av äldreförsörjningsstödet samt ett litet parti utanför riksdagen, spi, som lika konsekvent framför kritik av detta stöd. Några partiers finns företrädare på marginalen: kristdemokraterna är källa i fyra procent av artiklar och i en procent av materialet återfinns representanter för centern, sverigedemokraterna och vänsterpartiet. Företrädare för folkpartiet, miljöpartiet och moderaterna saknas som huvudsaklig källa i de analyserade texterna.

Det är också belysande att granska i vilken typ av redaktionellt material som de olika källorna är mest vanligt förekommande. Journalister förekommer i störst utsträckning som författare till sakligt informerande texter om äldreförsörjningsstödet. Tjänstemännen är mest frekventa i nyhetsartiklar där de intervjuas om äldreförsörjningsstödet och hur det fungerar. De förekommer också i viss utsträckning i insändarform, men där med mer av sakligt upplysande inlägg än med kommentarer av mer polemisk art. Medborgare, eller som det ibland kallas ”vanliga” människor, förekommer nästan uteslutande på insändarplats. 93 % av alla medborgarkällor i den här studien kan hänföras till insändarmaterialet.

När det gäller de politiska företrädarna finns en iögonfallande skillnad mellan de två mest vanligt förekommande partiföreträdarna. Socialdemokratiska debattörer syns vanligen på debattplats, medan företrädare för spi aldrig återfinns där, utan enbart på insändarplats. Det innebär följaktligen att det stora partiets försvar för det politiska förslaget återfinns på ett visst redaktionellt utrymme, medan det lilla partiets kritik av samma förslag återges på annan redaktionell plats. Vid något enstaka tillfälle bryts detta mönster och en partipolitisk diskussion förs på samma ställe, men det hör till undantagen.

Sammanfattningsvis kan därför några översiktliga drag skönjas när det gäller behandlingen av äldreförsörjningsstödet i den svenska dagspressen under perioden 2002–2007. Den kvantitativa innehållsanalysen av materialet visar att det här knappast rör sig om en särskilt stor och omfattande debatt och äldreförsörjningsstödet ligger inte särskilt högt på den politiska dagordningen generellt sätt. Totalt 151 artiklar har återfunnits under den studerade tidsperioden och vissa år har bevakningen varit mycket blygsam och debatten i pressen i det närmaste obefintlig.

Valåren 2002 och 2006 står ut med betydligt fler artiklar än övriga. Det behöver dock inte innebära att bevakningen är helt och hållet relaterad till valrörelsen. Så är knappast under 2002 då ett stort antal nyhetsinriktade texter publiceras i samband med att äldreförsörjningsstödet för första gången införs. Under 2006 har bevakningen en något tydligare koppling till valrörelsen men det förekommer också en hel del artiklar långt före valet. Det tycks snarare som om det är till exempel enskilda insändare som drar igång en debatt under en begränsad tid och debatten har mer att göra med inläggets karaktär än med närheten till valet. Huruvida dessa inlägg är väl planerade aktiviteter från ett visst håll eller mer spontana viljeytringar från enskilda personer är förstås inte möjligt att undersöka med de metoder som här har stått till buds.

Pressbevakningens drag av sporadisk behandling förstärks också av att uppmärksamheten är så koncentrerad till de tre regionerna Dalarna, Skåne och Västra Götaland. Det är där debatten är som mest intensiv, medan läget i övrigt får betraktas mer som sval nyhetsjournalistik utan värderande övertoner.

Innehållsanalysen visar vidare att bevakningen i stora delar kan sägas vara objektiv och föga värdeladdad, i alla fall i den meningen att positiva och negativa beskrivningar i hyfsad utsträckning balanserar varandra i de flesta dagstidningar. Det finns ett remarkabelt undantag och det är opinionsmaterialet, och i synnerhet insändarna, i denna fråga i Dalarna. Där finns i princip uteslutande negativa beskrivningar av äldreförsörjningsstödet. I övrigt kan dock knappast pressbevakningen av denna fråga betraktas som vare sig tendentiös eller ensidig.

Granskningen av vilka källor som förekommer i behandlingen av äldreförsörjningsstödet visar att politiker inte spelar en särskilt dominerande roll. Där finns i stället i synnerhet journalister som informerar om det nya, tjänstemän som gör det samma och till viss del bemöter kritik mot stödet samt medborgargröster som kommer till uttryck på insändarsidorna. I den mån politiker förekommer rör det sig oftast om socialdemokratiska positiva inlägg på debattplats i tidningarna och synpunkter från Sveriges pensionärens intresseparti som återfinns som insändare.

Konsekvenserna av denna pressbevakning på opinionsbildningen kring frågan om äldreförsörjningsstödet kommer att diskuteras i ett avslutande kapitel i rapporten. Närmast följer dock ett komplement till den kvantitativa innehållsanalysen i form av en kvalitativ genomgång av argument kring frågan om äldreförsörjningsstödet i den svenska dagspressen under 2006. Syftet med denna genomgång är att ge en mer detaljerad bild av debatten och det görs genom en huvudsakligen kronologisk belysning av pressbevakningen i frågan i de tre regionerna Dalarna, Skåne och Västra Götaland.

3.1 Debatten 2006 i Dalarna, Skåne och Västra Götaland

Dalarna har hittills utmärkts som den region i Sverige med den mest kritiska debatten om äldreförsörjningsstödet. Under valåret 2006 initieras debatten i frågan genom en insändare i lokalpressen, författade av en företrädare för Sveriges pensionärers intresseparti, spi. Insändaren publiceras i flera olika lokala tidningar i regionen, bland annat i Falu-Kuriren. Insändaren fokuserar på att äldreförsörjningsstödet slår ”orättvist” mellan invandrade och infödda äldre boende i Sverige:

Pensionärer som arbetat och betalat skatt i Sverige ett helt liv ska inte få lägre pensionsförmåner än personer som flyttat hit från andra länder. De får ett äldreförsörjningsstöd (äfs) skattefritt och ett bostadsbidrag som är 1000 kronor högre än vad svenska medborgare får. (Insändare, Sonja Hjelm (spi), Falu-Kuriren 2006-05-06)

Synpunkten att äldreförsörjningsstödet missgynnar svenska pensionärer bygger på en missuppfattning, medveten eller omedveten, som ofta återkommer i debatten. I det här fallet får påståendet också stå oemotsagt under långt tid. Några politiker med motsatt uppfattning framträder för att besvara denna insändare. I stället kommer ett svar på insändaren från en chefstjänsteman på försäkringskassan som bemöter påståendena på insändarplats. Genmålet publiceras en dryg månad efter det första inlägget.

Alla som bor i Sverige och är 65 år kan ansöka om ÄFS. Hälften av dem som får ÄFS i dag är svenska medborgare. En tredjedel är födda och har bott i Sverige hela sitt liv medan två tredjedelar är invandrade från annat land. Förmånen är inkomst- och bosättningsbaserad och påverkas också av makes, makas eller partners inkomst. Den påverkas också av eventuell pension från annat land. (Insändare, Anette Berglund, enhetschef Försäkringskassan, Nya Ludvika Tidning, 2006-06-09)

Efter valdagen skrivs det en ledare i fyra Dalatidningar om det faktum att sverigedemokraterna efter valet 2006 nu fått plats i de fyra kommunfullmäktigeförsamlingarna i Avesta, Borlänge, Hedemora och Orsa. Skribenten frågar sig hur sverigedemokraterna nådde ut till väljarna bland annat med uppenbart felaktiga budskap om äldreförsörjningsstödet. Ledaren andas också självkritik:

Många kände oro för jobb och välfärd och en del av dem som fann statsministerns beskrivning verklighetsfrämmande (”det går bra för Sverige och jobben kommer”), valde det enkla sd-budskapet att Sverige inte har råd med flyktingar och invandrare. Att argumenten hade liten faktisk förankring eller var direkta lögnar, fick dessa människor inte hjälp med att avslöja, vare sig av partierna eller medierna i tillräckligt hög grad. (Ledare, Karin Rosencrantz-Bergdahl, Södra Dalarnes Tidning, Nya Ludvika Tidning, Falu Kuriren och Borlänge Tidning, 2006-09-22)

Debatten i Dalarna förs annars framförallt mellan medborgare, med eller utan signatur samt företrädare för spi å ena sidan och tjänstemän från försäkringskassan å den andra sidan. Den första gruppen kritiserar äldreförsörjningsstödet och menar att det slår orättvist mot äldre svenskar, medan den senare gruppen redovisar det aktuella regelverket och framhåller att inga särskilda grupper av pensionärer särbehandlas. Vid något tillfälle medverkar politiker i debatten, till exempel den socialdemokratiska riksdagsmannen Peter Hultqvist i december 2006.

Ett genomgående drag i insändarna som är kritiska är att de skickas till flera olika tidningar i regionen och också publiceras i ett flertal av dessa. Detta är inget ovanligt när det gäller insändare generellt, men får möjligen en särskild betydelse i det relativt sett lokaltidningstäta Dalarna med ett stort antal samverkande dagstidningar. Ett exempel på en sådan spridd insändare framhåller ”dolda” förmåner inom systemet med äldreförsörjningsstöd:

Uppräkningen av pensionerna är i stort sett noll, och har så varit även under den socialdemokratiska eran. Däremot har de pensionärer som har den skattefria pensionen (ÄFS=äldreförsörjningsstöd för invandrare över 65 år) fått en uppräknings med prisbasbeloppet. Dessutom flera gratisförmåner som en svensk pensionär aldrig kan komma i åtnjutande av. (Insändare, Kjell G Forslund, Södra Dalarnes Tidning, 2006-12-05)

Debatten i Skåne under valåret 2006 följer i princip samma mönster som i Dalarna, i alla fall när det gäller hur debatten kommer igång. Det sker genom en insändare skriven av en representant för spi, men det sker vid en tidigare tidpunkt, redan några veckor in på det nya året. Temat är även här orättvisan mot pensionärer med svensk bakgrund:

Äldreförsörjningsstöd (ÄFS) ger ett skattefritt stöd på 10 118 kronor i månaden. Varför får inte svenska medborgare detta? Det är inte missunnsamhet utan ett rättvisekrav för oss pensionärer. Därför måste de lägsta pensionerna höjas till ÄFS-nivå och bli ett lyft för landet genom att generera fler arbetstillfällen. (Insändare, Greta Hall (spi) Kullabygden, Helsingborgs Dagblad, 2006-01-16)

Argumentationen följer i princip samma mönster i alla insändare författade av representanter för spi. En skillnad jämfört med i Dalarna är emellertid att ett genmäle från försäkringskassan kommer (eller i vart fall publiceras) väsentligt snabbare. Redan efter tre dagar kommer en utförlig kommentar som visar att det finns luckor i spi:s argumentation när det gäller äldreförsörjningsstödet.

Greta Hall, liksom andra kolleger i spi gör i sina debattinlägg ofta sig skyldiga till en sammanblandning av ÄFS och ersättning för boendekostnad. Man anger ofta att ersättningen för bostadskostnaden uppgår till 6 500 kronor per månad och lägger samman detta belopp med ÄFS-beloppet och får då som Greta Hall nämner ett belopp på över 10 000 kronor. Det är detta belopp som utbetalas i ÄFS, säger representanterna från

spi. Så kan det vara, men det är inget generellt belopp som gäller för samtliga som uppstår ÄFS. Ersättningens storlek beror på hur hög bostadskostnaden är. Har man till exempel en bostadskostnad på 4 000 kronor i månaden och ingen pension blir det totala utbetalda beloppet 4 000 + 4 281 kronor i månaden. (Insändare, Per-Olof Hultgren process- och metodkonsult Försäkringskassan Skåne, 2006-01-19)

Inlägget genererar viss vidare debatt, men knappast i själva sakfrågan. Uppenbart felaktiga sakliga argument fortsätter att florerat och bemöts på insändarplats av de tjänstemän som administrerar äldreförsörjningsstödet:

För att kompensera personer med lägre inkomster har riksdag och regering infört vissa fördelningspolitiska inslag i form av garantipension, bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd. Syftet med dessa fördelningspolitiska åtgärder är givetvis att personer som har haft låga inkomster eller inga inkomster alls under sin 'aktiva' tid ska få en dräglig tillvaro som pensionär. (Insändare, Kerstin Holst, informations- och pressansvarig, Försäkringskassan länskontoret Skåne, Kvällsposten, 2006-02-12)

Debatten på Skånes insändarsidor under de första månaderna står i stor utsträckning mellan företrädare för spi, som kritiserar effekterna med äldreförsörjningsstödet, och tjänstemän på försäkringskassan som bemöter denna kritik. En kritik som inte bara handlar om eventuella orättvisor, utan också om ett påstått rent resursslöseri.

När riksdagen 2003 röstade för införandet av ett äldreförsörjningsstöd blev det ytterligare ett slag i ansiktet på dem som bott och arbetat i Sverige i hela sitt verksamma liv och som fått den lägsta, men ändå skattepliktiga grundpension. De som erhåller äldreförsörjningsstöd får en högre summa, som dessutom är skattefri. Det är omöjligt att fastställa om alla mottagare har någon förmögenhet. Stödet kan också betalas ut till utländska adresser, där mottagaren kanske inte finns i livet. (Debattinlägg, Göte Johansson (spi) Ängelholm, Helsingborgs Dagblad, 2006-03-06)

Insändarsidorna är i centrum för debatten också i Västra Götaland. Skribenterna framträder här emellertid oftast utan partibeteckning varför deras politiska hemvist inte går att avgöra. Räkneexemplen ser dock ut ungefär som i övriga delar av landet när det gäller hur effekterna av äldreförsörjningsstödet anses slå:

Äldreförsörjningsstödet till invandrare och svensk pension skiljer inte mer än 30 kr/mån netto. Har man som svensk haft en lön på 22 000 kr får man som pensionär 65 procent av den summan i pension. Det blir 14 300 kr brutto. Tar man bort skatt enligt 32-tabellen blir det kvar 10 362 kr. Ett helt arbetsliv i Sverige ger 30 kronor mer per månad än äldreförsörjningsstöd till invandrare som inte behöver ha arbetat en enda dag i Sverige. (Insändare, Leif Martin, f d tekniker, Göteborgs-Tidningen, 2006-01-07)

Debatten är under början av årets särskilt intensiv på den regionala kvällstidningen Göteborgs-Tidningens insändarsida. Något som kan likna en ”insändarstorm” kan registreras där flera insändare hänvisar till uppseendeväckande uppgifter i tidigare publicerade insändare.

Nu undrar jag om jag kan få byta min knappa pension (i år 4 896 kr per månad) mot det äldreförsörjningsstöd som enligt uppgift (Tyckeriet, 7 januari) betalas ut till invandrare över 65 år med 10 332 kr/mån! Ska jag avsäga mig mitt svenska medborgarskap och bli invandrare? Varför får jag så liten pension efter alla arbetsamma år, medan det finns andra som får dubbelt så mycket utan att ha arbetat en enda dag i Sverige? (Insändare, Signaturen Sverige är fantastiskt, Göteborgs-Tidningen, 2006-01-18)

Sverige framhålls som ett unikt land i det av vi skulle vara särskilt när det gäller förmåner till nyanlända äldre personer:

Försök att leta upp ett enda land dit du kan komma som 65-åring och få fri försörjning livet ut, betald av det landets skattebetalare! Insändare, Signaturen Maggan (som efter 49 års slit kommer att få leva på 65 procent), Göteborgs-Tidningen, 2006-01-18)

Den infekterade debatten dominerar insändarsidan i Göteborgs-Tidningen i januari 2006 när en kulmen då också tidningens egen insändarredaktören känner sig föranlåten att ta till orda. Det sker i en särskild redaktörskolumn som återfinns på insändarsidan. Insändarredaktören sammanfattar debatten med att uppmana alla läsare av tidningen att se till så att man får alla bidrag man är berättigad till:

Hur är det nu med din pension, läsarn? Har du som jobbat hela livet mindre än 4 281 kronor kvar att sätta sprätt på när hyran är betald? I så fall betalar du för hög hyra. Eller också har du missat att larma berörda myndigheter om att du lever på existensminimum. Och det ska ingen behöva göra. Allra minst du! (Krönika, Sten Jutéus, läsarombudsman, Göteborgs-Tidningen, 2006-01-19)

Debatten avklingar för en tid, men återkommer under sommaren 2006, men då främst i Halland och i samband med att en representant för spi åter hävdar att äldreförsörjningsstödet till sin utformning skiljer på olika grupper av pensionärer:

Vi inom spi kräver att de som arbetat, betalt skatt och pensionsavgifter i Sverige ska ha minst samma förmåner som de utländska medborgare som får äldreförsörjningsstöd. (Insändare, Kjell Borssén (spi) Falkenberg, Hallands Nyheter 2006-06-30)

Samma argumentation återkommer sedan från fler företrädare för spi och några sverigedemokrater. Företrädare för försäkringskassan väljer framförallt att ta debatten med de senare, men gör det inte spontant genom egna insändare utan när frågan ställs av en lokaltidningsreporter i en artikel rubricerad ”Sd mörkar om stödet till äldre”:

Det viktiga är att påpeka att alla kan söka äldreförsörjningsstöd på exakt samma villkor. Man kan inte, som sverigedemokraterna gör, jämföra garantipensionen med äldreförsörjningsstödet. Det är två helt olika förmåner som beskattas på olika sätt. (Nyhetsartikel, Ola Grönnesby, försäkringsspecialist Försäkringskassan, Borås Tidning 2006-09-15)

Det är lika sällsynt i Västra Götaland som på andra håll att företrädare för de etablerade politiska partier spelar en central roll i debatten om äldreförsörjningsstödet. Det finns dock undantag, och en debattartikel redovisar därtill på en situation där inte saklig argumentation fungerar utan bara skapar ytterligare aggression:

När jag stod i valstugorna och visade upprörda pensionärer att försäkringskassans äldreförsörjningsstöd ligger på 4 821 kr, och inte som sverigedemokrater, spi och Expressens Ulf Nilsson påstått 10 000 till 12 000 kr skattefritt i månaden, då möttes jag bara av ilska och svordomar. Vi måste ta dessa reaktioner på allvar och på ett tydligare sätt än hittills lyfta fram de faktiska förhållandena. (Debattinlägg, Lennart Andreasson (v), Borås Tidning 2006-10-16)

De här valda citaten ur debatten ska inte ses som en spegling av allt granskat material, men är representativa för debatten om äldreförsörjningsstödet i Dalarna, Skåne och Västra Götaland under valåret 2006.

4. Analys och diskussion

Av den kvantitativa och kvalitativa innehållsanalysen kan vissa slutsatser dras om äldreförsörjningsstödet och dess behandling i dagspressen under perioden 2002–2007. Det kan konstateras att den politiska uppmärksamheten är begränsad. 151 artiklar finns registrerade under hela perioden, så äldreförsörjningsstödet är inte någon fråga som generellt står högt på den politiska dagordningen. Den får sin tyngdpunkt under begränsade perioder, och då framförallt genom många inlägg på lokaltidningarnas insändarsidor. Inläggen är dock inte jämt fördelade utan till betydande del koncentrerade till regionerna Dalarna, Skåne och Västra Götaland. Från övriga delar av landet finns bara enstaka artiklar.

Det är heller ingen vanlig politisk debatt. Den förekommer framförallt på insändarsidorna och med vissa specifika aktörer. Vanliga medborgare, och företrädare för småpartier, dominerar tillsammans med tjänstemän. Vid sidan av insändarna finns ett rätt stort antal redaktionella texter som informerar om regler kring äldreförsörjningsstödet, men dessa är framförallt koncentrerade till slutet av 2002 i samband med att stödet införs för första gången från 1 januari 2003.

Tendenserna i artiklar varierar, men varierar inte slumpmässigt. Nyhetsmaterial och konsumentorienterade guider är föga förvånande mestadels neutralt präglade. Debattartiklarna är mer positivt än negativt hållna och insändare mer negativa än positiva, i synnerhet i Dalarna. Det gör att det kan vara befogat att tala om tre helt olika kontexter i vilka äldreförsörjningsstödet förekommer i dagspressen: en nyhetskontext med tämligen väl balanserade omdömen och saklig inriktning och författad av journalister, en debattkontext med främst försvar av äldreförsörjningsstödet med etablerade politiker som aktörer och slutligen en insändarkontext med övervägande kritiska inlägg, dominerad av medborgare och småpartier och med visst mothugg från offentliga tjänstemän som går i svaromål.

Det relativt begränsade antalet artiklar och begränsade antalet aktörer som därmed förekommer innebär inte att debatten om äldreförsörjningsstödet är ointressant att analysera. Tvärtom uppvisar den en del särdrag som kan betecknas som typiska för hur politiken skildras i en till stor del medialiserad demokrati, där politiken oftast utspelas på mediearenan. Den ideala politiska diskussionen med omfattande mediebevakning och en bred spegel av alla upptänkliga åsikter är i det moderna samhället snarast en illusion. I stället uppstår debatter på ett mer oförutsägbart sätt, vilket också ger att effekterna av dessa debatter sällan är möjliga att helt och hållet förutsäga.

När det gäller äldreförsörjningsstödet är ett tydligt tecken att dialogen i dagspressen mellan medborgarna och de politiker som fattat beslutet aldrig kan sägas komma till stånd. Pressen innehåller redovisningar av hur stödet fungerar i nyhetsartiklar. Dessa verkar dock inte haft någon avgörande bety-

delse för hur de flesta insändarskribenter format sina uppfattningar i frågan. Andra kommunikationsvägar, som personliga samtal eller budskap vid sidan av de breda massmedierna, förefaller här ha spelat en roll för att förmedla uppgifter om äldreförsörjningsstödet som inte varit i sak korrekta.

Särskilt stora har missuppfattningar varit om hur stödet har varit konstruerat med en kontant bidragsdel och en del motsvarande faktiska boendekostnader. I debatten har ofta återkommit uppfattningen att det maximalt tänkbara stödet utgått i varje enskilt fall. Påståendet att stödet bara gått till invandrare och inte till svenska pensionärer bör inte ha varit särskilt svårt att kontrollera, utan hör rör det sig snarare om ren mytbildning och ryktesspridning.

När det gäller äldreförsörjningsstödet och bevakningen i dagspressen är det vidare uppenbart att det viktiga inte bara är vad som sägs utan var det sägs. Frågan om huruvida lokalpressens insändarsidor utgör en rimlig spegling av en folklig opinion är inte självklar. Mycket talar för att den här typen av redaktionellt material överdriver en högljudd, men samtidigt numerärt begränsad opinion. Samtidigt kan sannolikt även en sådan opinionsyttring växa i styrka om andra opinioner inte kommer fram i samma forum, eller är koncentrerade till andra redaktionella format som inte vänder sig till samma allmänna publik.

Mycket talar för att det är just detta som händer i debatten om äldreförsörjningsstödet. Insändare möter sällan andra inlägg som politiskt motiverar eller försvarar äldreförsörjningsstödet. I stället är den regelmässiga motbilden korrigeringar och tillrättalägganden av tjänstemän som i princip läser innantill ur lagtexter och förordningar när de gör sina bemötanden. På insändarna blir en strid mellan folkliga krafters missuppfattningar och tjänstemännens tillrättalägganden. Det innebär till stor del att två grupper talar emot varandra. Medborgarna tar sällan intryck av den sakliga motbevisningen och tjänstemännen ser knappast som sin uppgift att bemöta bakomliggande förklaringar till kritiken.

Många andra grupper som brukar delta i politiska debatter är särskilt frånvarande i denna debatt. Några socialdemokrater och vänsterpartister, som varit med om att införa stödet, finns med och försvarar det och det gör också några enskilda kristdemokrater. Dessa åsikter från större partier finns i liten utsträckning på insändarsidan, men förekommer oftare på debattplats eller i nyhetsartiklar som källor. När de politiska argumenten för äldreförsörjningsstödet ska presenteras sker det därför i stor utsträckning på andra pressarenor än där de mest negativa argumenten mot stödet redovisas.

Äldreförsörjningsstödet utgör därför ett exempel på en numera inte helt ovanlig politisk debatt där några argument dominerar bland etablerade politiska aktörer, medan andra är mer vanligt förekommande i folkliga opinionsyttringar. De förra förtiger inte sällan förekomsten av de senare, och de senare har inget intresse av att få sina uppfattningar reviderade eftersom de i grunden misstror de förras motiv och intentioner. Följden blir inte sällan att samhällets eliter och den allmänna opinionen diskuterar i slutna rum utan att mötas i det

öppna och förutsättningslösa samtal som ändå framhålls som demokratins ideal.

En väg att bryta dessa isolerade offentligheter i den medialiserade demokratin är att medierna erbjuder sådana möjligheter att bryta åsikter mot varandra och ta initiativ för att öka bredd och djup i en politisk debatt. Inget talar emellertid för att lokalpressen i den här studien har tagit sådana initiativ. Tvärtom, förefaller det som om debatten oftast tillkommit på initiativ från krafter utanför medierna. Insändare har skrivits och publicerats och ibland har debatten blivit så infekterad att den föranlett redaktionella kommentarer eller nyhetsartiklar. Dessa har dock till stor del varit speglade och utformade i enlighet med en debatt vars ramar redan introducerats på insändarsidan. I likhet med lokal valjournalistik i allmänhet utmärks den lokala journalistiken om äldreförsörjningsstödet av en passiv journalistik utan större redaktionella initiativ och där perspektiv och angreppssätt till stor del härrör från källor utanför medierna.

En fråga som i detta sammanhang därför måste ställas är om något kunnat göras för att åstadkomma en annan bild av äldreförsörjningsstödet än den som här har redovisats? Finns det någonting som hade kunnat göras för att få till stånd en annan mediebild präglad av mindre ensidighet i olika redaktionella genrer och en större mångfald av aktörer, perspektiv och uppfattningar? Hade det överhuvudtaget varit möjligt att undvika en mediedebatt som till betydande del präglats av felaktiga verklighetsbeskrivningar och osakliga argument?

En första given reflexion här är att försvarare av äldreförsörjningsstödet till stor del överlätit det så kallade problemformuleringsprivilegiet till stödets kritiker och låtit detta prägla mediedebatten. Debatten har därför oftast tagit sin utgångspunkt i kritiska perspektiv och rena missuppfattningar som, medvetet eller omedvetet, spridits i pressen. Reaktionen har förvisso kommit, men ofta för sent och de har i regel haft karaktären av tillrättalägganden och klargöranden av regelverket. Det har varit en debatt med olika ingångsperspektiv och förd på olika nivåer och med olika argument. Det får betraktas som sällsynt att pressbevakningen lett till en allmän ökad insikt om hur äldreförsörjningsstödet fungerar. Det finns få redaktionella initiativ till att klarlägga förhållanden och sätta frågan högt på den politiska dagordningen. Journalistiskt sett visas inget större intresse för frågan och den blir aldrig riktigt stor.

Samtidigt är detta inte enbart mediernas fel. Debatten om äldreförsörjningsstödet har inte något av de karaktäristiska drag som utmärker en medialt uppmärksammas politisk diskussion. De vanliga höger-vänsterpositionerna har inte varit möjliga att identifiera och etablerade politiska aktörer har inte stått emot varandra. Det går till och med att säga att etablerade partiföreträdare inte "tagit" debatten om äldreförsörjningsstödet i den utsträckning som skulle ha varit nödvändig för att få till stånd en bättre bevakning i medierna. Politiskt bemötande av äldreförsörjningsstödet är sällsynt och när det förekommer sker det sent och reaktivt och på mer prestigefylld redaktionell plats än där den första kritiken formulerades. Det verkar inte ha funnits särskilt

stort intresse att politiskt bemöta argumenten, bortsett från konkreta fel i beräkningarna. Någon mer principiell diskussion är sällan aktuell.

Möjligen är det också så att kritikernas huvudspår – en ojämlig behandling av svenska och invandrade pensionärer – upplevs som besvärlig att hantera redaktionellt. Lokalpressen låter en del av kritiken (förmodligen är rena rasistiska inlägg tidigare refuserade) komma fram på insändarplats men har sannolikt svårt att följa upp denna diskussion på nyhetsplats. Dels vill inte medierna sprida vad som kan uppfattas vara främlingsfientliga argument, dels finns inga etablerade politiska röster att balanseras i en sedvanlig opartisk nyhetsbevakning. De möjligheter som kan ha stått till buds för en god journalistik övervägs knappast. De belysande reportagen, den granskande uppföljningen eller den passionerade ledaren är journalistiska genrer som är helt frånvarande. Slumpen, eller snarare enskilda insändarinitiativ, är det som sätter igång diskussionerna.

Vad som därutöver finns skäl att notera är den närmast totala bristen på mediematerial som försöker se till orsakerna varför en politisk debatt i så hög utsträckning kan komma att präglas av osakligheter, missuppfattningar eller förenklingar. Vilka stämningar i opinionen kan förklara denna debatt? Vad finns det för intresse av att utnyttja äldreförsörjningsstödet på detta sätt? Hur kan det komma sig att det just är Sveriges pensionärs intresseparti (spi) som driver fram denna debatt på de flesta platser? På samtliga dessa punkter måste bristen på en journalistik med granskande förtecken sägas vara mycket besvärande. Det blir nu mest ett litet försiktigt tassande eller undertryckande av frågan utan att den lokala pressen utnyttjar den möjlighet den faktiskt har att på egen hand informera, granska och driva opinion.

Naturligtvis kan en del av denna kritik tillbakavisas med att äldreförsörjningsstödet inte blir en tillräckligt stor fråga som därmed förtjänar omfattande redaktionell uppmärksamhet. Dess nyhetsvärde är tveklöst tämligen begränsat under den period som här har analyserats. Inte desto mindre finns det skäl att ställa frågor om mediebevakningen i dessa situationer. Den här gångens spreds felaktigheter av ett litet pensionsparti med föga profilerade eller välutbildade företrädare. De blev aldrig något annat än klagande röster i insändarkören. Nästa gång kanske kritiken kommer från ett mer välartikulerat och massmedialt utstuderat håll, och därtill får betydligt större opinionsmässig effekt. Hur ska medierna i ett sådant läge förhålla sig till ideologiska och sakpolitiska konfliktmönster som inte känns igen sedan tidigare?

Debatten om äldreförsörjningsstödet mellan åren 2002 och 2007 i svensk dagspress kan vid första påseendet framstå som obetydlig och ointressant och utan större relevans för en typisk pressdebatt. Vid närmare eftertanke kvarstår emellertid möjligheten att denna debatt snarare väl speglar framtidens typiska politiska diskussioner med nya konfliktlinjer och aktörer, passiva politiska partier och redaktioner och oförutsägbara och snabbt föränderliga opinionsmönster. Debatten om levnadsvillkoren för landets gamla kan därför mycket väl utgöra en god illustration av framtida politiska debatters nya villkor.

Källförteckning

Asp, K. (1986): *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*, Stockholm: Akademilitteratur.

Asp, K. (2006): *Rättvisa nyhetsmedier. Partiskheten under 2006 års medievalrörelse*, Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.

Bet. 2001/02:SfU4, *Äldreförsörjningsstöd*.

Djerf-Pierre, M. & Weibull, L. (2001): *Spegla, granska, tolka. Aktualitetsjournalistik i radio- och TV under 1900-talet*, Stockholm: Prisma.

Esaiasson, P. et al. (2004): *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Hadenius, S. & Weibull, L. (1991): *Massmedier*, Stockholm: Bonniers.

Hallin, D. C. & Mancini, P. (2004): *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Hvitfelt, H. (1989): *Nyheterna och verkligheten*, Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.

Johansson, B. (2004): Journalistikens nyhetsvärderingar, I Nord, L & Strömbäck, J. (red.): *Medierna och demokratin*, Lund: Studentlitteratur.

McCombs, M. (2006): *Makten över dagordningen*, Stockholm: SNS.

Nord, L. & Strömbäck, J. (2004): *Medierna och demokratin*, Lund: Studentlitteratur.

Prop. 2000/01:136, *Äldreförsörjningsstöd*.

SOU 1995:37, *Vårt dagliga blad - stöd till svensk dagspress*, betänkande av Pressutredningen -94.

Strömbäck, J. (2004) *Den medialiserade demokratin*, Stockholm: SNS.

BILAGA 1

Dagstidningar ingående i databaserna
Mediearkivet och Presstext
(nov 2007)

Aftonbladet
Arvika Nyheter
Borlänge Tidning
Borås Tidning
Dagen
Dagens Industri
Dagens Nyheter
Enköpings-Posten
Eskilstuna-Kuriren
Expressen
Falun-Kuriren
Filipstads Tidning
Gotlands Allehanda
Gotlands Tidningar
Göteborgs-Posten
Göteborgs-Tidningen
Hallands Nyheter
Helsingborgs Dagblad
Hufvudstadsbladet
Karlskoga Tidning
Kristianstadsbladet
Kvällsposten
Metro
Mitt i-tidningarna
Mora Tidning
Nerikes Allehanda
Norrköpings Tidningar
Nya Kristinehamns-Posten
Nya Ludvika Tidning
Nya Wermlands-Tidningen
PunktSE
Stockholm City
Svenska Dagbladet
Sydsvenska Dagbladet

Säffle-Tidningen
Södra Dalarnes Tidning
Tidningarnas Telegrambyrå
Värmlands Folkblad
Västerbottens-Kuriren
Västerviks-Tidningen
Östersunds-Posten

BILAGA 2

Tabellverk

Tabell 1. Totala antalet artiklar om ÄFS i dagspressen 2002–2007 (antal)

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Antal	68	7	13	18	44	1

Tabell 2. Totala antalet artiklar om ÄFS i olika delar av Sverige 2002–2007

Region	Dalarna	Skåne	Västsverige	Övriga landet
Antal	43	25	37	46

Tabell 3. Tendens i artiklar om ÄFS i olika delar av Sverige 2002–2007 (procent och balansmått)

Region	Dalarna	Skåne	Västsverige	Övriga landet
Andel positiva (%)	21	28	26	20
Andel neutrala (%)	21	44	37	74
Andel negativa (%)	58	28	37	6
Totalt (%)	100	100	100	100
Balansmått +/-	-37	0	-11	+14

Tabell 4. Tendens i artiklar om ÄFS under tidsperioden 2002–2007 (antal)

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Antal positiva	17	2	4	1	9	1
Antal neutrala	39	3	6	12	8	0
Antal negativa	12	2	3	5	27	0
Totalt	68	7	13	18	44	1

Tabell 5. Redaktionellt material om ÄFS i dagspress 2002–2007 (antal)

Artikeltyp	Nyheter	Information/guide	Debatt	Insändare	Ledare	Totalt
Antal	28	37	12	69	5	151

Tabell 6. Tendens i redaktionellt material om ÄFS i dagspressen 2002–2007

<i>Artikeltyp</i>	<i>Nyheter</i>	<i>Information/Guide</i>	<i>Debatt</i>	<i>Insändare</i>
Andel positiva (%)	22	3	67	27
Andel neutrala (%)	71	97	25	13
Andel negativa (%)	7	0	8	60
Totalt (%)	100	100	100	100
Balansmått +/-	+15	+3	+59	-33

Tabell 7. Huvudsakliga källor i artiklar om ÄFS i dagspressen 2002–2007 (procent)

<i>Källa</i>	<i>Andel</i>
Journalister	30
Medborgare	25
Tjänstemän	16
(s)-politiker	9
(spi)-politiker	9
Pensionärsorganisation	4
(kd)-politiker	3
(c)-politiker	1
(sd)-politiker	1
(v)-politiker	1
Går ej att identifiera	1
Totalt	100

2004/05:RFR1	TRAFIKUTSKOTTET Transportforskning i en föränderlig värld
2004/05:RFR2	NÄRINGSUTSKOTTET Statens insatser för att stödja forskning och utveckling i små företag Rapport till riksdagens näringsutskott
2004/05:RFR3	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Nationella minoriteter och minoritetsspråk
2004/05:RFR4	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets offentliga seminarium om skattekonkurrensen den 15 mars 2005

2005/06:RFR1	JUSTITIEUTSKOTTET Brottskadeersättning och skadestånd på grund av brott. Undersökning av skillnader mellan beslutad brottskadeersättning och av domstol sakprövat skadestånd
2005/06:RFR2	JUSTITIEUTSKOTTET Särskild företrädare för barn Uppföljning om tillämpningen av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn
2005/06:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Förutsättningarna för småskalig livsmedelsproduktion – en uppföljning
2005/06:RFR4	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Regeringsmakt och kontrollmakt. Offentligt seminarium tisdagen den 15 november 2005 anordnat av konstitutionsutskottet
2005/06:RFR5	KULTURUTSKOTTET Statsbidrag till teater och dans En uppföljning av pris- och löneomräkningens konsekvenser
2005/06:RFR6	UTRIKESUTSKOTTET Utrikesutskottets uppföljning av det multilaterala utvecklingsarbetet
2005/06:RFR7	TRAFIKUTSKOTTET Sjöfartsskydd En uppföljning av genomförandet av systemet för skydd mot grova våldsbrott gentemot sjöfarten
2005/06:RFR8	UTRIKESUTSKOTTET Vår relation till den muslimska världen i EU:s grannskapsområde
2005/06:RFR9	NÄRINGSUTSKOTTET Näringsutskottets offentliga utfrågning om elmarknaden den 18 maj 2006

-
- 2006/07:RFR1 FINANSUTSKOTTET
En utvärdering av den svenska penningpolitiken
1995–2005
- 2006/07:RFR2 UTRIKESUTSKOTTET OCH
MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Offentlig utfrågning den 12 december 2006 om en gas-
ledning i Östersjön – fakta om projektet – internationell
rätt – tillvägagångssätt vid tillståndsprövning
- 2006/07:RFR3 TRAFIKUTSKOTTET
Trafikutskottets uppföljning av flyttning av fordon
- 2006/07:RFR4 TRAFIKUTSKOTTET
Trafikutskottets offentliga utfrågning om trafiklösningar
för Stockholmsregionen
- 2006/07:RFR5 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Offentlig utfrågning om förutsättningarna för att bedriva
småskalig livsmedelsproduktion
- 2006/07:RFR6 KULTURUTSKOTTET
Offentlig utfrågning på temat Var går gränsen för den
konstnärliga friheten?
- 2006/07:RFR7 UTRIKESUTSKOTTET
Sveriges deltagande i EU:s biståndspolitik
- 2006/07:RFR8 SKATTEUTSKOTTET
Uppföljning av kvittningsregeln för nystartade företag
- 2006/07:RFR9 SOCIALUTSKOTTET
Socialutskottets offentliga utfrågning på temat hiv/aids
torsdagen den 15 februari 2007
(Omtryck, tidigare utgiven som 2006/07:URF4)
-
- 2007/08:RFR1 SKATTEUTSKOTTET
Inventering av skatteforskare 2007
- 2007/08:RFR2 TRAFIKUTSKOTTET
Offentlig-privat samverkan kring infrastruktur – en
forskningsöversikt
- 2007/08:RFR3 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Uppföljning av de fiskepolitiska insatsernas resultat och
konsekvenser för företag inom fiskeområdet
- 2007/08:RFR4 SOCIALUTSKOTTET
Socialutskottets offentliga utfrågning på temat våld mot
äldre, den 19 september 2007
- 2007/08:RFR5 TRAFIKUTSKOTTET
Uppföljning av hur stormen Gudrun hanterats inom
transport- och kommunikationsområdet
- 2007/08:RFR6 FÖRSVARSPOLITISKA UTSKOTTET
Utvärdering av 2004 års försvarspolitiska beslut
- 2007/08:RFR7 SKATTEUTSKOTTET
Öppet seminarium om attityder till skatter
- 2007/08:RFR8 FÖRSVARSPOLITISKA UTSKOTTET
Forskning och utveckling inom försvarsutskottets
ansvarsområde

- 2007/08:RFR9 JUSTITIEUTSKOTTET
Uppföljning av Kriminalvårdens behandlingsprogram för män som dömts för våld i nära relationer
- 2007/08:RFR10 TRAFIKUTSKOTTET
Trafikutskottets offentliga utfrågningar hösten 2007 om trafikens infrastruktur
- 2007/08:RFR11 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Offentlig utfrågning den 22 november 2007 om tillstånd för digital marksänd tv
- 2007/08:RFR12 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Offentlig utfrågning om förutsättningarna för att låta transportsektorn omfattas av ett system med handel av utsläppsrätter
- 2007/08:RFR13 SKATTEUTSKOTTET
Skatteutskottets uppföljning av skogsbeskattningen
- 2007/08:RFR14 TRAFIKUTSKOTTET
Förnybara drivmedels roll för att minska transportsektorns klimatpåverkan